

NĚCO MÁLO O MASOPUSTU A MASKÁCH

aneb

„Co se stane v Plavsku“

O MASOPUSTU:

Masopust není církevní svátek, ale byl zařazen do církevního kalendáře, takže jeho termín se určuje podle Velikonoc. Odehrává se před Popeleční středou, která zahajuje předvelikonoční postní období. A protože Velikonoce jsou pohyblivým svátkem, může být masopustní neděle různá.

I když se pod názvem masopust se skrývá celé období od Tří králů až do začátku postní doby, kdy nastalo jeho vyvrcholení, jímž toto období končí, je ve třech dnech před prvním postním dnem zvaným Popeleční (též škaredá středa). Při pomyslení, že již zakrátko nastane dlouhý předvelikonoční půst, si každý dopřál do sytosti bujarého veselí, zpěvu, tance a pochopitelně i jídla a pití. Ne nadarmo se v tento čas odehrávalo nejvíce zabíjaček. Ostatně mrazivé počasí pro ně bylo ideální a řezníci měli proto v tento čas nejvíce napilno.

V životě mnoha lidských generací hrál důležitou úlohu jako zlomový bod na rozhraní dvou ročních etap. Jednalo se o dobu poměrného hospodářského klidu. Dokončovaly se ještě drobné práce z předešlého hospodářského roku (draní peří, přástky, mlácení obilí), ale zároveň se všichni připravovali na blížící se jaro, počátek nové hospodářské sezóny. Souvisela s tím i řada symbolických magických úkonů a pověr, majících zajistit jednak blahonosný a plodonosný účinek, jednak ochránit usedlost před zlými silami a nepříznivými vlivy.

PŮVOD SLAVENÍ MASOPUSTU:

Oslavu masopustu nutno hledat již ve starořeckých a římských bakchanáliích – oslav boha Dionýsa. Časem však nabyly oslavy masopustu jiného smyslu a podoby, charakteristické rysy se však dochovaly až do dnešní doby. I když jsou stěsnané povětšinou jen na konání plesů, karnevalů a tanečních zábav, pečení koblih a jiných pamlsků, místně i někdy na konání maškarního průvodu.

Tak jako proti všem podobným svátkům s tancem, množstvím jídla, pití a přemírou bujnosti, vystupovala katolická církev i proti masopustu. Zákazy však byly zbytečné a ani středověké pokusy přemístit alespoň část oslav do kostelů a klášterů se nezdařily. Nicméně se podařilo zahrnout masopustní dny mezi církevní svátky a určovat jejich termín. V poslední masopustní den se později, hlavně v době baroka, chodili věřící vyzpovídat do kostela ze svých hříchů. Dostali rozhřešení a byli očištěni před nadcházejícím půstem. A to bylo to hlavní, na co se církevní preláti nakonec soustředili, když už se jim nepodařilo lidové veselice omezit - aby věřící nezapomínali, že po masopustu začíná postní doba.

PŘESTROJOVÁNÍ ZA MAŠKARY:

Maškary a tanec měly pro naše předky kdysi mnohem hlubší smysl hospodářský. Tanec maškar s medvědem a koníčkem, nejoblíbenějšími maskami, kterým byla přikládána plodonosná moc, měl přinést kromě plodnosti bohatou úrodu na polích a prosperitu dobytka. Masopustní koledování v dřívější době mělo také jiný význam, zvláště pro chudší lid, kdy už se skromné zásoby v domácnosti značně ztenčily.

Masopust je ve srovnání s ostatními zvláštní svátek. Možná proto, že se jej nikdy nepodařilo přizpůsobit liturgickým předpisům. Oblíbily si ho všechny vrstvy obyvatel, od nejchudších až po panovníky. Na šlechtických sídlech se pořádaly karnevalové zábavy v maskách a pronikly i na panovnícké dvory. Čeští králové zvali na bohaté hostiny šlechtu a později i zástupce městského stavu, nejprve na Pražský hrad a po třicetileté válce na císařský dvůr do Vídně. Zde se příslušníci šlechtických rodů bavili v maškarních převlecích. Zřejmě tomu tak bylo i u nás na zámku. Kroniky ale mlčí a pamětníků není.

Ve městech i na venkově se od středověku organizovaly taneční zábavy a průvody masek. V masopustních průvodech se často objevovalo parodování neoblíbených úředníků, některých profesí i lidských vlastností směšnými maskami. Vzpoureu proti spořádanému životu dokládala účast bláznů a fantastických postav. Lidé prostě chtěli slavit masopust svobodně a bez zábran a nenechali si toto právo vzít.

Mluvčí průvodu masek je „strakatý“ – žádá o povolení obec i každého majitele domku, kam masky zavítají. Dále mezi tradiční masopustní postavy patří také rasové, turci, kominíci, kobyly, medvěd, ale i židi či osoba slaměného. Na závěr masopustní obchůzky dochází k obřadu porážení kobyly, zastřelení medvěda a poté následuje veselý tanec masek a všech kdo se chtějí k veselí připojit, ale jen do půlnoci.

ZVYKY A TRADICE:

Masopustní tradice, spojená s průvody maskovaných lidí byla jakýmsi klínem mezi vánocemi a velikonocemi. O masopustních radovánkách se u nás dochovaly písemné zprávy již ze 13. století. Naši dávní předkové si na bujaré masopustní veselí velmi potrpěli, což bývalo mnohdy církvi trnem v oku. Tehdy ovšem býval masopust poněkud hlučnější a rozpustilejší než dnes. Každý se snažil si užít masopustních kratochvílí, jak nejlépe uměl. Veselil se bohatý i chudý, pán i slouha, mistr i tovaryš. Každý jedl masopustní šišky a koblížky, vesele popíjel, zpíval a tančil při hudbě pištců a hudců. Vždyť i čeští králové v tu dobu strojili nákladné masopustní kvasy, na kterých hodovali se všemi pozvanými.

MASKY:

Jak vypadaly jednotlivé druhy masek v dávné minulosti, víme pramálo. Naše znalosti nesahají hlouběji než do 19. století. Je možné, že některé masky, jež jsou dnes základem každého masopustního průvodu, ani neexistovaly nebo vypadaly zcela jinak. Je rovněž pravděpodobné, že se strojily masky, o nichž se nezachovaly žádné doklady, v průběhu času zanikly a dnes je neznáme. Jako důkaz těchto proměn slouží desítky nových masek, které v současné době vznikají. Každá maska má typický způsob chování, podle něhož hraje svou roli. Další záleží na fantazii a také trochu na hereckých schopnostech toho, kdo se pod ní skrývá. Někdy masky sehrávali v domech malá divadelní představení podle daného scénáře. Jejich cílem bylo pobavit místní i sebe, způsobit chaos a nepořádek, zatancovat si s děvčaty... V každém kraji se tradice vyvíjely jinak, těžko by se hledaly dva stejné masopustní průvody.

MEDVĚD:

Medvěd je snad jediná maska, o níž víme, že patří k nejstarším maskám s mimořádně dlouhou historií. Medvěd většinou nechodí sám, ale spolu s medvědářem, který ho vodí na řetězu a občas ho „přetáhne býkovcem“. Naoko ho tak trestá za neposlušnost. Ženy a dívky z každého domu si s ním musely zatancovat – odmítnout nešlo.

BRŮNA nebo také KOBYLA či ŽIRAFÁ, někde KLIBNA:

Důležitá figura, na kterou jsou svedeny prohřešky uplynulého roku z celé vesnice. Tato maska je na konci masopustního průvodu odsouzena a také za své prohřešky popravena na znamení smazání všech nesvárů a šarvátek minulého roku.

ŽID:

Postava Žida měla na hlavě cylindr, obličej kryly dlouhé vousy, přes rameno byl přehozený ranec nebo pytel, mohl mít i hrb. Oblečený byl do dlouhého kabátu nebo do střapatého kostýmu z barevných odstřížků. Židé patřili k maskám, které vytvářely chaos, a jejich chování nebylo zrovna laskavé. Kdysi dávali každému na potkání "šňupnout" a požadovali za to peníze, kdo nedal, dostal ránu pytlem. Také rádi smlouvali a prodávali, často něco, co předtím ukradli. Jinde zase děvčatům prodávali tkanice a pentle.

BÁBA:

Často chodí s Židem, většinou nese v nůši na zádech dítě.

NEVĚSTA:

Vedle báby patří k nejstarším formám masek z dob, kdy se muži převlékali za ženy.

MASOPUST také BAREVNÝ- STRAKATÝ SE ŽENUŠKOU:

V průvodech bývá maska Masopusta centrální postavou. Jeho kostým je zhotovován ze spousty barevných odstřížků látek a růžiček – čím pestřejší, tím lepší. Chodí v doprovodu své družky a bývají vyvolávači a mluvčí celého průvodu.

LAUFR:

Představoval bírice s papírovou čepicí a často chodíval před průvodem od chalupy k chalupě a zjišťoval, zda tam budou maškary vítány. Bylo-li zavřeno, práskal žílou nebo holí na vrata, a pokud se neotevřelo, dal ostatním znamení, že tento dům obejdou.

POHŘEBENÁŘ NEBOLI SLAMĚNÝ:

Bývá oblečen do masky ze slámy nebo hrachoviny. Dříve se mohla vyrábět i ze lnu. V jedné ruce držel rožeň, kam napichoval výslužku, ve druhé karabáč nebo bič. Mívá vyčerněné tváře a v ruce bič, oděv se vyrábí ze slámy.

TUREK:

Byli většinou čtyři, dva modří a dva červení. Vysoké čepice s pentlemi mívají ozdobené krepovými růžičkami, oblékají si bílé rukavice, bílý šátek a jezdecké boty. Hodně tancují, a proto se do těchto masek nejčastěji oblékají mladí chlapci.

RAS:

Skuteční rasové byli ještě v 19. století pro každou obec nezbytní. Likvidovali zdechlíny, působili jako dnešní veterinární dohled, někdy léčili i lidi. Ras mívá bílý oblek s červenými knoflíky a doplňky, někdy škrabošku a doktorský fonendoskop. Léčí, rozdává tablety.

KAT:

Mívá podobnou úlohu jako ras, právě tak se v této roli objevuje soudce, případně kněz. Ke konci průvodu popravuje kobylu za její hříchy.

SMRT:

Oblečena do bílého hábitu, na obličej má strašidelnou masku a v ruce kosu. Při popravě kobyly jí bere život mávnutím kosy a posléze s velkou slávou jí život vrací. Nabízí kobyle pohárek dobrého moku, po kterém kobyla ožije.

ŘEMESLNÍCI:

Námětem masek bývají běžná profese a povolání. Objevují se řezníci, holiči, kadeřnice, lékaři, dráteníci, báby kořenářky, preclíkáři, pekaři...

MASKY V UNIFORMÁCH:

Většinou hasiči, vojáci všech možných podob včetně husarů a dělostřelců, nově strážníci a policajti a kominíci. Pokutují, kárají a dohlížejí na „pořádek“. Kominíci mimo to přinášejí štěstíčka v podobě čtyřlístků či rozdávají knoflíky.

HUDEBNÍCI:

Průvod doprovázejí muzikanti se svými nástroji.

ZVÍŘECÍ MASKY:

Lidi vždy lákalo brát na sebe podobu zvířat a s ní i jejich vlastnosti – sílu, lstivost a další, které jim připisovali.

DALŠÍ MASKY:

K dalším maskám patří např. rybníkář, mouřenín, mládenci či šaškové, cikáni, pobudové, tuláci. Objevují se i čerti, hastrmani, čarodějnice, černokněžník, různé příšery a obludy. Také postavy z pohádek. Není možné všechny masky vyjmenovat, protože jejich tvorba nemá žádná závazná pravidla a čím větší překvapení, tím větší je legrace.

ČERPÁNO: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10096307226-folklorni-magazin/411236100162004/>
kniha Aleny Vondrouškové: České zvyky a obyčeje.

V Plavsku se masopustní průvody těšily dlouhé tradici. Časem bohužel průvody řídly až nakonec zcela vymizely. Poslední průvod je zaznamenán kolem konce devadesátých let, tedy před téměř třiceti lety.

Jsem rád, že se našlo několik mladých občanů, kteří v letošním roce ve spolupráci se sborem dobrovolných hasičů připravují opět po letech masopustní průvod se vším, co k tomu patří. Navíc se závazkem obnovení tradice do dalších roků.

Za tuto aktivitu jim velice děkuji a s napětím očekávám, jakým způsobem se s touto nemalou výzvou vyrovnají. Zvláště když mají v plánu s průvodem obejít celou ves...

Ať žijí tradice...

Josef Pivec

Rok 1959

Okolo roku 1985

Zřejmě poslední masopust konec devadesátých let

